

«Μακεδονικό»: Αγκάθι στην καρδιά της Βαλκανικής

Στα τέλη του περασμένου αιώνα και στις αρχές του 20ου, το Μακεδονικό αποτελούσε μια από τις σημαντικότερες πτυχές του Ανατολικού Ζητήματος. Σήμερα, μετά από πληθυσμιακές μετακινήσεις και συνοριακές διευθετήσεις, η οριοθέτηση των βαλκανικών κρατών έχει αποκρυσταλλωθεί στην ισχύουσα διαίρεση της γεωγραφικής περιοχής που ονομάζεται Μακεδονία.

Το Μακεδονικό, σαν πρόβλημα ανταγωνισμού των βαλκανικών εθνών και κρατών για την οικειοποίηση μεγαλύτερου μεριδίου αυτής της περιοχής, έχει κλείσει. Η υπογραφή απ' όλες τις βαλκανικές χώρες (πλην Αλβανίας) της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι (κατοχυρώνει το απαραβίαστο των συνόρων), ωθεί ενδεχόμενες βλέψεις στη σφαίρα του ανεπίσημου κι ανομολόγητου.

Το Μακεδονικό εμφανίζεται σήμερα υπό νέα μορφή. Η Μακεδονία προβάλλεται σαν εθνική ενότητα και οι γηγενείς κάτοικοί της σαν «μακεδονικό έθνος». Η ίδρυση της «Χοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας», στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας, παρουσιάζεται σαν εθνική απελευθέρωση μόνο του ενός από τα τέσσερα τμήματα της διαμελισμένης Μακεδονίας· δηλαδή κάτι παρόμοιο με το διαμελισμό του Κουρδιστάν. Από μια τέτοια θεώρηση, είναι προφανές, δεν μπορούν παρά να πηγάζουν αλυτρωτικές τάσεις. Πράγματι, παλαιότερα η επίσημη θέση της Γιουγκοσλαβίας ήταν ότι τα τμήματα της Μακεδονίας έπρεπε να ενωθούν σ' ένα ενιαίο κράτος. Θα δούμε στη συνέχεια πώς εγκαταλείφθηκαν οι εδαφικές διεκδικήσεις για να παραχωρήσουν τη θέση τους σε μειονοτικές. Δεν είναι αντικείμενο αυτής της σύντομης μελέτης η ανασκευή των ισχυρισμών περί «μακεδονικού έθνους». Το πρόβλημα με τους ισχυρισμούς των Σκοπίων και του Βελιγραδίου δεν βρίσκεται μόνο στο ότι αμφισβητούν το απαραβίαστο των συνόρων και απειλούν με αποσταθεροποίηση την περιοχή. Αν επρόκειτο για την περίπτωση ενός διαμελισμένου έθνους που έχει στερηθεί το πρωταρχικό δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, θα ήταν λογικό οι δίκαιες εθνικές διεκδικήσεις να παραβιάζουν τις σκοπιμότητες των ισορροπιών. Αλλά είναι εξώφθαλμη παραχάραξη της πραγματικότητας να ταξινομούνται οι κάτοικοι

τουλάχιστον της ελληνικής Μακεδονίας στο ανύπαρκτο «μακεδονικό έθνος» και με βάση αυτή την ταξινόμηση να στοιχειοθετούνται αποσχιστικές βλέψεις.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι στην ελληνική επικράτεια ζούσε ένας αριθμός σλαβοφώνων, από τους οποίους μια σημαντική μερίδα ήταν άτομα σλαβικής συνείδησης. Είναι γνωστό με ποιο τρόπο στις περιπέτειες της δεκαετίας του 40 (εθνική αντίσταση, εμφύλιος) το μεγαλύτερο μέρος αυτού του πληθυσμού εγκατέλειψε την Ελλάδα. Οι εναπομείναντες σλαβόφωνοι –για την ακρίβεια δίγλωσσοι– στη συντριπτική πλειοψηφία τους είναι άτομα ελληνικής εθνικής συνείδησης και σε καμιά περίπτωση δεν συνιστούν εθνική μειονότητα.

Ζήτημα ορολογίας

Ανεξάρτητα από τις όποιες επιστημονικές αμφισβητήσεις των εθνολόγων και των ιστορικών, η Ελλάδα δεν έχει κανένα λόγο να μην αναγνωρίσει την ύπαρξη σλαβομακεδονικής εθνότητας. Τα συχνά παράπονα των σκοπιανών ότι αμφισβητείται η εθνική τους υπόσταση και το κράτος τους, ¹ αποσιωπούν μια καθοριστική διαφορά: η Ελλάδα αμφισβητεί την ύπαρξη «μακεδονικού έθνους» κι όχι σλαβομακεδονικής εθνότητας: δεν αναγνωρίζει την ονομασία «Σ.Δ. Μακεδονίας» κι όχι μια οποιαδήποτε άλλη που δεν θα οικειοποιείτο τον όρο Μακεδονία, όπως για παράδειγμα «Σ.Δ. Σλαβικής Μακεδονίας». Η Ελλάδα αντιτίθεται στην οικειοποίηση ενός γεωγραφικού όρου και στη φόρτισή του με εθνικό περιεχόμενο. Πολύ περισσότερο που αυτός ο όρος είναι σε χρήση και άρρηκτα δεμένος με την ελληνική ιστορία. Ο όρος Μακεδονία και τα παράγωγά του δεν είναι σλαβικά, όπως διατείνονται τα Σκόπια. Η οικειοποίηση και η μονοπώληση όχι μόνο του όρου, αλλά και σημαντικών προσώπων και γεγονότων της ελληνικής ιστορίας δεν είναι τυχαία. Όλα συγκλίνουν στη θεμελίωση της θεωρίας του διαμελισμένου «μακεδονικού έθνους», στην προβολή μειονοτικών και στην καλλιέργεια εδαφικών διεκδικήσεων.

Οι Γιουγκοσλάβοι εγκατέλειψαν επίσημα τη θέση περί «ενιαίου μακεδονικού κράτους» –σ' ότι αφορά τουλάχιστον την ελληνική Μακεδονία– το 1951, όταν αποκαταστάθηκαν οι διμερείς σχέσεις.

Ο Τίτο, μετά τη ρήξη του με το Στάλιν, υποχρεώθηκε να αναθεωρήσει τη στάση του γιατί ήθελε να προστατεύσει τα νώτα του και επιπλέον γιατί η Ελλάδα θα λειτουργούσε σαν αγωγός της δυτικής βοήθειας σε περίπτωση που η Γιουγκοσλαβία υφίστατο επίθεση από τους Ανατολικούς. Ωστόσο, κι αυτή η αλλαγή των γεωπολιτικών δεδομένων δεν ήταν αρκετή για να εγκαταλειφθεί τελείως το «μακεδονικό» χαρτί. Είναι αλήθεια ότι εκείνη την εποχή το Βελιγράδι πήρε μέτρα με τα οποία περιορίστηκε σημαντικά η δραστηριότητα που απέβλεπε στην απόσχιση της Ελληνικής Μακεδονίας. Παρ' όλα αυτά, όμως, επέμεινε στη θέση ότι η «μακεδονική μειονότητα» της Ελλάδας πρέπει να απολαμβάνει μειονοτικών δικαιωμάτων. Η θέση αυτή διατηρήθηκε ακόμα και το 1954, όταν η ελληνογιουγκοσλαβική προσέγγιση έφτασε στο ανώτερο σημείο της με την υπογραφή του Τριμερούς Βαλκανικού Συμφώνου.

Η υπογραφή της διμερούς συμφωνίας μεθοριακής επικοινωνίας το 1959, αναζωπύρωσε την προπαγανδιστική δραστηριότητα των σκοπιανών στις ελληνικές παραμεθόριες περιοχές, όπου ζούσαν οι εναπομείναντες σλαβόφωνοι. Αυτός ήταν ο λόγος που τρία χρόνια αργότερα η Αθήνα ανέστειλε μονομερώς για δύο χρόνια τα άρθρα που επέτρεπαν την ελεύθερη μετάβαση ελλήνων στη Γιουγκοσλαβία. Το Μάιο του 1967 η χούντα αρνήθηκε, όπως είχε δικαίωμα, την ανανέωση της συμφωνίας, γεγονός που κλιμάκωσε τις Γιουγκοσλαβικές πιέσεις για το «μακεδονικό».

Αν και η πτώση της δικτατορίας επέφερε μια ύφεση σ' αυτή την πίεση η θέση του

Βελιγραδίου δεν άλλαξε ουσιαστικά. Από το 1977, μάλιστα, παρατηρείται για μια ακόμα φορά κλιμάκωση κυρίως μέσω δηλώσεων και δημοσιευμάτων.

Τα Σκόπια και το Βελιγράδι προωθούν με κάθε μέσο τη διεθνή αναγνώριση του «μακεδονικού έθνους»:

- Πλασάρουν τη «Σ.Δ. Μακεδονίας» σαν συμβαλλόμενο μέρος σε διακρατικές συμφωνίες που συνάπτει η Γιουγκοσλαβία.
- Οργανώνουν επισκέψεις ξένων επισήμων στα Σκόπια και σλαβομακεδόνων αξιωματούχων στο εξωτερικό.
- Προβάλλουν τη «μακεδονική» πολιτιστική και επιστημονική δραστηριότητα στο εξωτερικό, κυρίως με τη μορφή ανταλλαγών.
- Εντείνουν την προπαγανδιστική δραστηριότητα στις κοινότητες σλαβομακεδόνων μεταναστών και μέσω αυτών των κοινοτήτων ασκούν προπαγάνδα στις φιλοξενούσες χώρες.
- Η γιουγκοσλαβική κυβέρνηση προωθεί σε διεθνείς οργανισμούς σχέδια για αυξημένη προστασία των μειονοτήτων, αναφερόμενη εμμέσως στις «μακεδονικές μειονότητες».

Πολύπλευρη η μειονοτική πίεση

Τα τελευταία χρόνια η γιουγκοσλαβική πλευρά έχει επεκτείνει τις επιθέσεις της για το «Μακεδονικό» και εναντίον της Αλβανίας.² Είναι γνωστό το χάσμα που χωρίζει τις δυο χώρες λόγω της πολυάριθμης αλβανικής μειονότητας στο Κοσσυφοπέδιο. Τα Τίρανα επανειλημμένα έχουν κατηγορήσει το Βελιγράδι ότι καταπιέζει τη μειονότητα, ενώ οι γιουγκοσλάβοι από την πλευρά τους μιλάνε για καταπίεση των «μακεδόνων» της Αλβανίας.³ Τα Σκόπια αναφέρονται κυρίως σε μια μικρή ζώνη στα βορειοδυτικά των Πρεσπών, όπου κατοικεί ένας σχετικά μικρός αριθμός σλαβοφώνων. Κύριος στόχος, η κατά το δυνατόν εξισορρόπηση της αλβανικής πίεσης στο Κοσσυφοπέδιο.

Ωστόσο, το μεγαλύτερο μέρος της γιουγκοσλαβικής πίεσης για το «Μακεδονικό» στρέφεται εναντίον της Βουλγαρίας. Στις συνομιλίες που είχε στο Βελιγράδι η γιουγκοσλάβα πρωθυπουργός με το βούλγαρο ομόλογό της Φιλίπφ (μέσα Νοεμβρίου 85), υπογράμμισε ότι το «Μακεδονικό» είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα μεταξύ των δυο χωρών. Η Πλάνιτς έκανε έκκληση στη Σόφια να σεβαστεί τα δικαιώματα της «μακεδονικής» μειονότητας. Το Βελιγράδι θεωρεί ότι η άρνηση της Βουλγαρίας να αναγνωρίσει την ύπαρξη ξεχωριστού μακεδονικού έθνους στα κοινά τους σύνορα, αποτελεί άτυπη εδαφική διεκδίκηση τμημάτων της Γιουγκοσλαβίας. Από την πλευρά του, ο βούλγαρος πρωθυπουργός αποφεύγοντας την αντιπαράθεση για το «Μακεδονικό», έκανε έκκληση για βελτίωση των οικονομικών σχέσεων.⁴ Στο κοινό ανακοινωθέν, χωρίς να γίνεται μνεία στο «Μακεδονικό», αναφέρεται ότι οι δυο πλευρές συμφώνησαν να προωθήσουν τις οικονομικές σχέσεις τους και να αναζητήσουν λύσεις στις διαφορές τους.⁵

Η συνάντηση αυτή, παρότι θέρμανε κάπως το κλίμα, δεν τροποποίησε αισθητά το πλαίσιο των διμερών σχέσεων στο πολιτικό επίπεδο. Αν και το «Μακεδονικό» προβάλλεται σαν αιτία των τριών ανάμεσα στις δυο χώρες, δεν πρέπει να υποτιμηθεί η γενικότερη καχυποψία των γιουγκοσλάβων απέναντι στη Σόφια. Η Βουλγαρία, απόλυτα ευθυγραμμισμένη με τη Σοβιετική Ένωση, αντιπροσωπεύει περισσότερο απ' οποιαδήποτε άλλη χώρα του Συμφώνου της Βαρσοβίας αυτό που το Βελιγράδι νοιώθει σαν σοβιετική απειλή.

Η αναγόρευση των «δικαιωμάτων της μακεδονικής μειονότητας» σε ενεργό παράγοντα της γιουγκοσλαβικής εξωτερικής πολιτικής –σύμφωνα με σχετική απόφαση του 11ου συνεδρίου της Ένωσης Γιουγκοσλάβων Κομμουνιστών⁶– δεν φαίνεται να είναι αποτέλεσμα μόνο της διαδικασίας ομοσπονδοποίησης της εξωτερικής πολιτικής του Βελιγρα-

δίου. Δεν μπορεί να υποτιμηθεί, βέβαια, η μέθοδος της ομοσπονδιακής κυβέρνησης να εκτονώσει δυσαρέσκεις και φυγόκεντρες τάσεις και να ενισχύει τον εσωτερικό έλεγχο, αφήνοντας ταυτόχρονα μεγαλύτερα περιθώρια στην εκδήλωση εξωστρεφών εθνικών διεκδικήσεων. Οι μειονοτικές διεκδικήσεις και οι πιέσεις που ασκούνται γι' αυτό το θέμα, είναι φανερό πως χρησιμοποιούνται από το Βελιγράδι στην ευρύτερη συνάρτηση των σχέσεων του με τις γειτονικές χώρες. Πρόκειται, όμως, για ένα παιχνίδι με αθέβαιη κατάληξη. Οι μειονοτικές διεκδικήσεις μπορούν να χρησιμοποιούνται ως μέσο πίεσης, αλλά συγχρόνως δηλητηριάζουν τις σχέσεις χωρίς συγκεκριμένα οφέλη για τη Γιουγκοσλαβία.

Γιουγκοσλαβικές ανησυχίες

Σ' ότι αφορά την Ελλάδα, το Βελιγράδι ανησυχεί από την εντυπωσιακή ελληνοβουλγαρική προσέγγιση και από τη σημαντική θελιώση των σχέσεων Αθήνας-Τιράνων. Η Γιουγκοσλαβία, τοποθετημένη στην καρδιά της Βαλκανικής και έχοντας από νωρίς απομακρυνθεί από τον Ανατολικό Συνασπισμό, διατηρούσε για πολλά χρόνια προνομιακές σχέσεις με την Ελλάδα. Αλλά και αργότερα, όταν επικράτησε η ύφεση, ο αδέσμευτος χαρακτήρας και η αυξημένη διεθνής παρουσία της Γιουγκοσλαβίας αποτελούσαν σοβαρά πλεονεκτήματα για τη διεκδίκηση ενός πρωταγωνιστικού ρόλου στη διαδικασία ανάπτυξης των διαβαλκανικών σχέσεων. Το Βελιγράδι δεν κατάφερε να αξιοποιήσει αυτά τα πλεονεκτήματα, κυρίως λόγω της πολιτικής του στο θέμα των μειονοτήτων. Οι διαρκείς τριβές –κατά σειρά σημασίας– με την Αλβανία, τη Βουλγαρία και την Ελλάδα, οδήγησαν την Αθήνα σε μια πολιτική προσέγγισης της Σόφιας και των Τιράνων σε διμερές επίπεδο και παράλληλα με την προώθηση της πολυμερούς διαβαλκανικής συνεργασίας.

Μια δεύτερη αιτία ανησυχίας των γιουγκοσλάβων είναι οι ελληνονατοϊκές τριβές και εκκρεμότητες, καθώς και ο νέος αμυντικός προσανατολισμός της Αθήνας. Είναι γνωστό ότι η Γιουγκοσλαβία είχε επαφές με την Ελλάδα και την Τουρκία για θέματα άμυνας και ασφάλειας. Στις επαφές αυτές –κατά την περίοδο 1974-80 η γιουγκοσλαβική πλευρά είχε εκφράσει διακριτικά σχετικές ανησυχίες. Παρόμοια μηνύματα είχαν διαβιβάσει στην Αθήνα μέσω τρίτων και γιουγκοσλάβοι διπλωμάτες.⁷

Για να κατανοηθούν αυτές οι ανησυχίες θα πρέπει να σταθούμε για λίγο στο ιδιότυπο γεωπολιτικό στίγμα της Γιουγκοσλαβίας. Η χώρα αυτή είναι ο κρίκος που συναντιούνται οι Αδέσμευτοι και οι δυο αντίπαλοι συνασπισμοί. Ενδιάμεσος αλλά και αδύνατος κρίκος, λόγω των μεγάλων οικονομικών προβλημάτων (ιδιαίτερα του αυξημένου εξωτερικού χρέους) και των τριβών που παρατηρούνται στα πλαίσια της χαλάρωσης του ομοσπονδιακού συστήματος. Το Βελιγράδι έχει αναπτύξει ειδικές σχέσεις με τη Δύση. Στο γιουγκοσλαβικό έδαφος, σύμφωνα μ' ορισμένες πληροφορίες, υπάρχουν εγκαταστάσεις συνδεδεμένες με το παγκόσμιο αμερικανικό ηλεκτρονικό δίκτυο κατασκοπίας.⁸ Το φθινόπωρο του '83, κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στη Γιουγκοσλαβία, ο Ουαϊνμπέργκερ υπογράμμισε την ανάγκη συνεργασίας των χωρών-μελών του ΝΑΤΟ με το Βελιγράδι για να αντιμετωπισθούν γενικότερα προβλήματα που ενδιαφέρουν και τη Συμμαχία.⁹ Προφανώς, τα προβλήματα αυτά συνδέονται με την πίεση που νοιώθει η Γιουγκοσλαβία στα ανατολικά και βορειοανατολικά σύνορά της. Το Βελιγράδι έχει συνείδηση ότι οποιαδήποτε αποσταθεροποίηση του ευρύτερου γεωπολιτικών ισορροπιών που αποκρυσταλλώθηκαν στην Ευρώπη στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '40, θα έχει πρώτα απ' όλα βαρυσήμαντες επιπτώσεις στην ισορροπία της Γιουγκοσλαβίας.

Για τους γιουγκοσλάβους η Ελλάδα έχει μια ειδική σημασία. Δεν είναι μόνο ότι σε περίπτωση κρίσης μπορεί να εξασφαλίσει τα νότια τους· είναι ακόμα ότι μια νατοϊκή Ελλάδα προσδίδει στρατηγικό βάθος στη γιουγκοσλαβική άμυνα και θα λειτουργήσει ως

κύριος αγωγός της δυτικής βοήθειας. Μια Ελλάδα αιχμή του ατλαντικού δόρατος εξισορροπεί την ανατολική πίεση και ενισχύει την ασφάλεια της Γιουγκοσλαβίας.

Βολές εκ των έσω

Το Βελιγράδι θα έπρεπε να περιφρουρήσει με κάθε μέσο τις αρμονικές σχέσεις του με την Αθήνα, λόγω ακριβώς του ειδικού ρόλου που παίζει η Ελλάδα στην ασφάλεια της Γιουγκοσλαβίας. Αντ' αυτού, έχουμε την αύξηση των πιέσεων για το «Μακεδονικό» και την τουρκογιουγκοσλαβική προσέγγιση, χωρίς ωστόσο να εγκαταλείπονται οι ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις. Η προσέγγιση Βελιγραδίου-Άγκυρας δεν θα είχε τίποτα το αθέμιτο, αν δεν στηριζόταν σε μια αμοιβαία υποστήριξη, που στρέφεται εναντίον της Βουλγαρίας και κατά δεύτερο λόγο εναντίον της Ελλάδας. Η τουρκική πλευρά υποστηρίζει ζωηρά τους ισχυρισμούς περί «μακεδονικής μειονότητας» σε Βουλγαρία και Ελλάδα και με τη σειρά τους οι γιουγκοσλάβοι υποστηρίζουν τις θέσεις της Άγκυρας για τους μουσουλμάνους της Βουλγαρίας και πολύ διακριτικά ορισμένες απόψεις για τους μουσουλμάνους της δυτικής Θράκης.

Πριν προχωρήσουμε, όμως, στην αναλυτικότερη εξέταση αυτού του ειδυλλίου, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η κλιμάκωση του σλαβομακεδονικού εθνικισμού και αλυτρωτισμού έχει προκαλέσει αντιδράσεις και στο εσωτερικό της Γιουγκοσλαβίας. Ο Σ. Πέτροβιτς, μέλος της Επιτροπής Διεθνών Σχέσεων της Κ.Ε. της Ένωσης Σέρβων Κομμουνιστών, κατηγορήσε τα Σκόπια ότι στην προσπάθειά τους να αναβιώσουν το όραμα της «Μεγάλης Μακεδονίας», υπονομεύουν την εξωτερική πολιτική της Γιουγκοσλαβίας, η οποία έχει υπογράψει τη συμφωνία του Ελσίνκι για το απαραβίαστο των συνόρων.¹⁰ Αφορμή γι' αυτή την αντίδραση ήταν η προβολή από το ομοσπονδιακό τηλεοπτικό δίκτυο της εκπομπής «Διαμελισμένη Μακεδονία». Η εκπομπή αυτή, που στηρίζεται στο ομώνυμο βιβλίο του βέλγου Ζαν Βολφ και χαρακτηρίζεται από τον προπαγανδιστικό χαρακτήρα και τις έντονα ανθελληνικές αιχμές, προβλήθηκε (3.2.85) λίγες μέρες μετά την επίσκεψη του Παπούλια στο Βελιγράδι. Επίσκεψη, κατά τη διάρκεια της οποίας εκφράστηκε η κοινή θέληση για διάλυση των παρεξηγήσεων, αποφυγή προκλήσεων και ενίσχυση των διμερών σχέσεων.¹¹ Άλλωστε, όπως θα δούμε στη συνέχεια, δεν είναι η πρώτη φορά που οι γιουγκοσλάβοι χρησιμοποιούν τηλεοπτικές προκλήσεις σαν διπλωματικά μέσα.

Η Γιουγκοσλαβία, λόγω των παραδοσιακών σχέσεων με την Κύπρο στα πλαίσια των Αδεσμεύτων, κρατούσε πάντα θετική στάση στο Κυπριακό. Αλλά και στα καθεαυτό ελληνοτουρκικά προβλήματα, το Βελιγράδι ακολουθούσε μια ευμενή προς την Ελλάδα ουδετερότητα, συνοδευόμενη από ευνοϊκά δημοσιεύματα. Η γιουγκοσλαβική μετατόπιση προς Τουρκικές θέσεις, χωρίς να είναι ριζική, εκφράζεται κυρίως στο επίπεδο του Τύπου και αφορά –όπως ήδη έχουμε σημειώσει– κυρίως τα μειονοτικά θέματα.

Η Τουρκία προσεγγίζει τη Γιουγκοσλαβία

Η Τουρκία έχει αποδουθεί σε μια συστηματική προσπάθεια προσεταιρισμού της Γιουγκοσλαβίας. Οι λόγοι ξεπερνούν κατά πολύ τη σκοπιμότητα της αμοιβαίας υποστήριξης στα μειονοτικά. Η Άγκυρα ενδιαφέρεται πολύ, μέσω άτυπων συμμαχιών, να ενισχύσει τις θέσεις της, ή τουλάχιστον να αποδυναμώσει τις θέσεις των αντιπάλων της. Η οξύνση των πιέσεων για τα μειονοτικά αποτελεί ευνοϊκό πεδίο για την προώθηση τόσο αυτής της ευρύτερης επιδίωξης, όσο και των ισχυρισμών περί καταπίεσης των μουσουλμάνων σε Βουλγαρία και Ελλάδα.

Η επίσκεψη του Εθρέν στο Βελιγράδι, αλλά και στα Σκόπια, άνοιξε το δρόμο. Η αντα-

ποδοτική επίσκεψη του γιουγκοσλάβου προέδρου Τζουράνοβιτς στην Άγκυρα (16-18.10.84) φάνηκε σαν επισφράγιση της προσέγγισης των δυο χωρών. Ο γιουγκοσλαβικός Τύπος δεν τσιγκουνεύτηκε σε επαίνους για την Τουρκία και το ρόλο της στην περιοχή.¹² Η κατεύθυνση, όμως, της πολιτικής του Βελιγραδίου εκφράστηκε καθαρά σε άρθρο της «Μπόρμπα», στο οποίο τονίζεται: «Στις σχέσεις μας με χώρες με τις οποίες δεν υπάρχουν ανοικτά προβλήματα,¹³ όπως στην περίπτωση της Τουρκίας, αξίζει να ενταθούν ολόπλευρα οι προσπάθειες, ώστε να πραγματοποιηθούν νέα επιτεύγματα στη συνεργασία».¹⁴

Παραθέτουμε μερικά μόνο από τα στοιχεία που στηρίζουν τον ισχυρισμό μας περί σύμπλευσης και αλληλοτροφοδότησης των δυο πλευρών στα μειονοτικά θέματα:

- Από άρθρο του στρατηγού Μπάμπιτς: «Η εθνικιστική χροιά της σημερινής βουλγαρικής πολιτικής πρακτικής δεν εκφράζεται μόνο με την άρνηση του μακεδονικού έθνους, αλλά και με την αλλαγή των ονομάτων ενός εκατομμυρίου περίπου βουλγάρων μουσουλμάνων που θεωρούνται τούρκοι. Οι προσπάθειες βίαιης αφομοίωσής τους σε μικρό χρονικό διάστημα, προκάλεσαν πολιτική ένταση στην ευαίσθητη αυτή περιοχή...».¹⁵

- Σε σχόλιο του «Τανγιούνγκ» για τα γεγονότα του 1985 γράφτηκε ότι «η χρονιά αυτή χαρακτηρίστηκε από την πίεση της κυβέρνησης της Σόφιας επί της τουρκικής μειονότητας στη Βουλγαρία».¹⁶

- Η τουρκική εφημερίδα «Σον Χαθαντίς», τρεις μέρες μετά το παραπάνω σχόλιο του «Τανγιούνγκ», κατηγορήσε τον έλληνα πρωθυπουργό ότι ακολουθεί πολιτική αφομοίωσης της τουρκικής και μακεδονικής μειονότητας που ζουν στην Ελλάδα.¹⁷

- Σε συνέντευξή του ο τούρκος υπουργός Εξωτερικών Χαλέφογλου, αφού κατηγορήσε τη Σόφια ότι με τη συμπεριφορά της απέναντι στους τούρκους της Βουλγαρίας αποτελεί εμπόδιο στη βαλκανική συνεργασία, δεν παρέλειψε να καταγγείλει την άρνηση της Σόφιας να αναγνωρίσει τη «μακεδονική» μειονότητα που ζει στη Βουλγαρία.¹⁸

- Το 1983, στην Επιτροπή του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η Γιουγκοσλαβία υποστήριξε την ερώτηση του Πακιστάν για την έλλειψη μουσουλμανικού πανεπιστημίου στη δυτική Θράκη.^{19,20}

Παρά το γεγονός ότι η Άγκυρα χρησιμοποιεί την περιστασιακή σύμπλευσή της με το Βελιγράδι στα μειονοτικά για να μετατοπίσει τις ευρύτερες ισορροπίες στα Βαλκάνια, δεν είναι καθόλου σίγουρο ότι θα το πετύχει. Η Τουρκία έχει να κερδίσει πολλά από την όξυνση των σχέσεων της Γιουγκοσλαβίας με τη Βουλγαρία και την Ελλάδα. Ειδικά σ' ότι αφορά την Ελλάδα, κάτι τέτοιο μπορεί να γίνει δυνατό μόνο μέσα από την όξυνση του «Μακεδονικού». Γι' αυτό και η Άγκυρα την ευνοεί και θα την ευνοεί όσο μπορεί. Ελπίζει ότι μια τέτοια εξέλιξη θα ωθήσει το Βελιγράδι σε μια πολιτική μονιμότερης και ευρύτερης σύμπλευσης με την Τουρκία. Σύμπλευση, που η Άγκυρα θα επιθυμούσε να λειτουργήσει ως σταθερό αντίβαρο στην παγιωμένη πια ελληνοβουλγαρική συμπίεση στα βαλκανικά θέματα.

Οι μονομερείς αναφορές

Μόνο που η γιουγκοσλαβική ηγεσία δεν φαίνεται διατεθειμένη να παίξει —πέρα από ένα ορισμένο σημείο— το μειονοτικό χαρτί και τελικά το παιχνίδι της Τουρκίας. Αν η πολιτική των Σκοπίων χαράζεται με αποκλειστικό γνώμονα σε πρώτο πλάνο τις μειονοτικές και σε δεύτερο τις εδαφικές διεκδικήσεις, το Βελιγράδι είναι υποχρεωμένο να πορεύεται με κριτήριο τα ευρύτερα και συνολικότερα συμφέροντα της ομοσπονδίας. Όσο κι αν τα μειονοτικά αποτελούν μια ενεργή και σημαντική συνιστώσα της γιουγκοσλαβικής εξωτε-

ρικής πολιτικής, δεν φαίνεται πως μπορούν να ξεπεράσουν ένα όριο. Όλα δείχνουν, ότι όσο η κεντρική εξουσία θα διατηρείται αρκετά ισχυρή ώστε να δαμάζει τις αλυτρωτικές διαθέσεις και πιέσεις των Σκοπίων, το «Μακεδονικό» δεν θα μπορέσει να επιβαρύνει καθοριστικά, τουλάχιστον τις ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις.

Το Βελιγράδι –ειδικότερα στις σχέσεις του με την Αθήνα– προσπαθεί να συμβιδάσει την προβολή των μειονοτικών διεκδικήσεων με τη διατήρηση και βελτίωση των καλών σχέσεων. Οι αναφορές των γιουγκοσλάβων ηγετών στα επίμαχα θέματα των μειονοτήτων κατά τη διάρκεια διμερών συνομιλιών αποτελεί παράδοση. Μόνο η σαφήνεια της αναφοράς διαφέρει, εξαρτώμενη από τη θέση της άλλης πλευράς στο συγκεκριμένο θέμα. Ήδη μιλήσαμε για την οξεία αναφορά της Πλάνιτς για το «Μακεδονικό» στις συνομιλίες της με το βουλγαρο πρωθυπουργό στο Βελιγράδι. Ενδεικτική του τρόπου που οι γιουγκοσλάβοι αντιμετωπίζουν αυτά τα ζητήματα είναι και η σχετική δήλωση της γιουγκοσλάβας πρωθυπουργού στη συνάντησή της με το ρουμάνο ομόλογο της Ντασκαλέσκου: «Η Γιουγκοσλαβία θεωρεί πως η ολόπλευρη ανάπτυξη των σερβικών και κροατικών εθνικών ομάδων στη Ρουμανία, καθώς και της ρουμανικής στη Γιουγκοσλαβία, αποτελεί σημαντικό παράγοντα ενίσχυσης της συνεργασίας και καλής γειτονίας».²¹

Μια παρόμοια φόρμουλα είχε χρησιμοποιήσει η Πλάνιτς και σε παλαιότερη συνάντησή της με τον Α. Παπανδρέου, υποστηρίζοντας ότι οι μειονότητες θα πρέπει να αποτελούν γέφυρα εμπιστοσύνης και σύνδεσης και όχι μήλον της έριδος.²² Μόνο που αυτή η αναφορά δυσάρεστησε την Αθήνα, η οποία δεν είναι διατεθειμένη να αποδεχθεί τις μειονοτικές διεκδικήσεις, έστω κι αν αυτές διατυπώνονται με γενικές και ασαφείς αναφορές. Στις επίσημες συνομιλίες η ελληνική πλευρά αρνείται σταθερά να συζητήσει οτιδήποτε περί «Μακεδονικού». Γι' αυτό και οι γιουγκοσλάβοι, αν αναφερθούν στο θέμα, το κάνουν μονομερώς σε προσφωνήσεις ή δηλώσεις.

Η σταθεροποίηση και βελτίωση των καλών ελληνογιουγκοσλαβικών σχέσεων ήταν ψηλά στον πίνακα των προτεραιοτήτων της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Ο Α. Παπανδρέου, λίγους μήνες μετά την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση (26.5.82), πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στο Βελιγράδι, την οποία ανταπέδωσε στις 23 Οκτωβρίου 83 η Πλάνιτς. Οι δυο αυτές συναντήσεις κορυφής δεν κατάφεραν, ωστόσο, να απαλλάξουν τις διμερείς σχέσεις από το αγκάθι του «Μακεδονικού». Αντίθετα, παρατηρείται μια όξυνση των προπαγανδιστικών επιθέσεων εναντίον της Ελλάδας.²³ Όξυνση που εκκινεί από τα Σκόπια, αλλά έστω και σε μικρότερο βαθμό υιοθετείται και από το Βελιγράδι.

Η κορυφαία, όμως, πρόκληση σημειώνεται με την ιστορία του «μανιφέστου». Το μανιφέστο αυτό κυκλοφόρησε στις 26.8.84 σε τρεις γλώσσες (γιουγκοσλαβικά, ελληνικά κι αγγλικά) από μια οργάνωση που αυτοτιτλοφορείται «Κεντρική Οργανωτική Επιτροπή για τα Μακεδονικά Ανθρώπινα Δικαιώματα» (Κ.Ο.Ε.-Μ.Α.Δ.). Η οργάνωση δηλώνει πως έχει έδρα τη Θεσσαλονίκη και δρα στο χώρο της «Μακεδονίας του Αιγαίου». Στο μανιφέστο επαναλαμβάνονται οι γνωστοί ισχυρισμοί και οι διεκδικήσεις «εθνικών δικαιωμάτων». Το θέμα δεν θα είχε μεγάλη σημασία αν τα γιουγκοσλαβικά μέσα ενημέρωσης δεν έδιναν σ' αυτό το μανιφέστο μεγάλη δημοσιότητα.²⁴ Σύμφωνα μάλιστα με το «Βήμα», η ίδια οργάνωση έστειλε και κυκλοφόρησε και δεύτερο μανιφέστο, με το οποίο θέτει προθεσμια τριών μηνών και απειλεί την ελληνική κυβέρνηση με δυναμικές ενέργειες.^{25,26}

Τα όρια του «Μακεδονικού»

Παρά τις συνεχιζόμενες πιέσεις για το «Μακεδονικό», η ελληνική κυβέρνηση έκανε σοβαρές προσπάθειες για να αποτρέψει τον εκφυλισμό των διμερών σχέσεων. Ειδικά ο Κάρολος Παπούλιας αναζήτησε με επιμονή τους τρόπους παγίωσης ενός κλίματος εμπιστο-

σύνης το οποίο θα εξουδετέρωνε τις παλινδρομήσεις που παρατηρούνται στην εξέλιξη των ελληνογιουγκοσλαβικών σχέσεων. Παρόλη όμως την καλή θέληση, αναγκάστηκε το Δεκέμβριο 1984 να αναβάλει την επίσκεψή του στο Βελιγράδι, λόγω της επιβάρυνσης του κλίματος που προκάλεσε η όξυνση της περί «Μακεδονικού» προπαγάνδας.²⁷ Η επίσκεψη τελικά πραγματοποιήθηκε στα τέλη Ιανουαρίου 1985 και φάνηκε ότι πέτυχε να αποκαταστήσει το επιδιωκόμενο κλίμα εμπιστοσύνης. Μόνο που λίγες μέρες μετά, όπως ήδη έχουμε σημειώσει, οι γιουγκοσλάβοι πρόβαλαν στην τηλεόραση το προπαγανδιστικό φιλμ «Διαμελισμένη Μακεδονία».²⁸

Το Σεπτέμβριο του 1985 φάνηκε να δρομολογούνται θετικές εξελίξεις. Ο γιουγκοσλάβος αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών Λόντσαρ ήρθε στην Αθήνα μεταφέροντας την πολιτική βούληση της κυβέρνησής του να απαλλάξει τις διμερείς σχέσεις από το αγκάθι που εμπόδιζε την ολόπλευρη ανάπτυξή τους.²⁹ Ο γιουγκοσλάβος επίσημος, μάλιστα, επέδωσε και πρόσκληση στον έλληνα πρωθυπουργό να επισκεφθεί τη χώρα του, ώστε να επισφραγιστεί και σε επίπεδο κορυφής η νέα περίοδος.

Ωστόσο, η γιουγκοσλαβική πλευρά δεν απέφυγε ορισμένες αρνητικές ενέργειες:

– Το «Τανγιούνγκ» έδωσε στη δημοσιότητα δήλωση του γιουγκοσλάβου κυβερνητικού εκπροσώπου ότι οι συνομιλίες του Λόντσαρ στην Αθήνα «περιλάμβαναν και ορισμένα ανοικτά και άλυτα προβλήματα, των οποίων η λύση θα έδινε νέα ορμή στην προώθηση των διμερών σχέσεων γενικά».³⁰

– Στις παραμονές της επίσημης επίσκεψης του έλληνα πρωθυπουργού στο Βελιγράδι, η τηλεόραση των Σκοπίων έδειξε το προπαγανδιστικό φιλμ «Κόκκινο Άλογο».³¹

Οι ενέργειες αυτές, αν και ήταν μεμονωμένες, έπαιξαν κάποιο ρόλο στην αναβολή της επίσκεψης Παπανδρέου το Νοέμβριο 1985. Η επίσκεψη του πρωθυπουργού έγινε τελικά στα μέσα Ιανουαρίου και όλα δείχνουν ότι ανοίγεται μια νέα περίοδος στις διμερείς σχέσεις. Μια περίοδος, όμως, από την οποία κατά πάσα πιθανότητα δεν θα λείψουν οι τριβές, αφού η γιουγκοσλαβική πλευρά δεν εγκαταλείπει τις μειονοτικές διεκδικήσεις της.

Αυτό φάνηκε και κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, όταν χρειάστηκε να γίνουν παρασκηνιακά διαβήματα προκειμένου να αποτραπεί έμμεση αναφορά της γιουγκοσλάβας ηγέτιδας στο «Μακεδονικό», μέσω της φράσης «ορισμένα επίμαχα προβλήματα στις σχέσεις μας».³² Η αναφορά είχε περιληφθεί στο κείμενο της προσφώνησης της Πλάνιτς και ήταν κατά κάποιον τρόπο συνέχεια προηγούμενων αποπειρών του Βελιγραδίου να θέσει, έστω και έμμεσα, το «Μακεδονικό» με τη μορφή της «ύπαρξης ανοικτών θεμάτων».³³ Οι απόπειρες στο διπλωματικό επίπεδο συνοδεύτηκαν και από την καλλιέργεια του ανάλογου κλίματος. Το «Τανγιούνγκ» μετέδωσε δυο άρθρα σχετικά με την επικείμενη επίσκεψη Παπανδρέου. Στα άρθρα αναφέρεται ότι η διμερής συνεργασία είναι πολύ καλή κι ότι «ορισμένα εκκρεμή θέματα μπορούν να ξεπεραστούν μέσω ανοικτού κι εποικοδομητικού διαλόγου».³⁴ Η τηλεόραση του Ζάγκρεμπ είπε στις 14.1.86 (παραμονή της επίσκεψης) ότι θα έμπαιναν σε συζήτηση η κατάργηση της βίζας και η θέση της «μακεδονικής μειονότητας» στην Ελλάδα.³⁵ Αντίθετα, η τηλεόραση των Σκοπίων σε σχόλιό της για την επικείμενη επίσκεψη Παπανδρέου (13.1.86) απέφυγε οποιαδήποτε αναφορά στο «Μακεδονικό».

Τελικά και παρά τα εμπόδια και τις τριβές, οι ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις φαίνεται πως πραγματικά εισέρχονται σε μια περίοδο ανάπτυξης. Πέρα από τις απόπειρες παρεμβολής του «Μακεδονικού», στις συνομιλίες αποφασίστηκαν νέες μορφές συνεργασίας, ειδικά στους τομείς των μεταφορών, του τουρισμού και των κοινών γενιάδσεων. Το γεγονός ότι οι δυο κυβερνήσεις έχουν σχεδόν ταυτόσημες θέσεις στα μεγάλα διεθνή προβλήματα, ευνοεί όχι μόνο στο να αποκατασταθεί ένα νέο κλίμα, αλλά και στο να εδραιωθεί η ειδική σχέση που υπαγορεύεται από τα γεωπολιτικά δεδομένα και τα υπαρκτά αμοιβαία συμφέροντα.

Σύσσωμος ο γιουγκοσλαβικός Τύπος χαρακτήρισε από «πολύ επιτυχημένες» ως «εξαιρετικές» τις συνομιλίες, αποφεύγοντας την οποιαδήποτε αναφορά στο «Μακεδονικό» ή σε άλλα σημεία τριθής των διμερών σχέσεων. Πρόκειται, αναμφίβολα, για μια κίνηση καλής θέλησης, αφού το Βελιγράδι, καλώς ή κακώς, επιμένει να θεωρεί βασική συνιστώσα της εξωτερικής πολιτικής του την προβολή μειονοτικών διεκδικήσεων. Μόλις δυο εβδομάδες μετά την επίσκεψη Παπανδρέου, στη σύνοδο του Ομοσπονδιακού Συμβουλίου της Γιουγκοσλαβίας για τις διεθνείς σχέσεις, τονίστηκε ότι τα δικαιώματα όλων των εθνικών μειονοτήτων στα Βαλκάνια πρέπει να γίνουν σεβαστά. Υπογραμμίστηκε ακόμα ότι οι «εθνικές μειονότητες αποτελούν σημαντικό παράγοντα στις διμερείς σχέσεις» και έγινε η εκτίμηση ότι «δημιουργούνται προβλήματα από την πρακτική που ακολουθούν ορισμένοι γείτονες». Τέλος, το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο έκρινε ότι η επίσκεψη του έλληνα πρωθυπουργού στο Βελιγράδι, συνέβαλε σημαντικά στη βελτίωση των διμερών σχέσεων.³⁶

Το Βελιγράδι δεν φαίνεται να επιθυμεί, ή έστω να είναι σε θέση, να υπερβεί την αντιπατικότητα που χαρακτηρίζει την εξωτερική πολιτική του απέναντι στην Ελλάδα. Αυτό αποδεικνύεται όχι μόνο από την παραπάνω απόφαση, αλλά και από μεταγενέστερη απόφαση (μέσα Μαρτίου 86) του Προεδρείου της Γιουγκοσλαβίας. Στην απόφαση αυτή έμμεσα συνδέεται η προώθηση της διαβαλκανικής συνεργασίας με «τη λύση των προβλημάτων που αφορούν τη θέση και τα δικαιώματα τμημάτων των γιουγκοσλαβικών λαών, τα οποία σαν εθνικές μειονότητες ζουν στις διπλανές χώρες».³⁷ Θα πρέπει, λοιπόν, να αναμένονται κάποιες πιέσεις και τριβές. Το κρίσιμο ερώτημα, όμως, είναι αν αυτές οι τριβές θα σκιασουν για μια ακόμα φορά τις διμερείς σχέσεις, ή θα υποβαθμιστούν σε σημείο που να παραμείνουν στο περιθώριο των σχέσεων Αθήνας-Βελιγραδίου.

Οι γιουγκοσλάβοι έχουν κι αυτοί τα παράπονά τους. Παραπονούνται γιατί η ελληνική πλευρά δεν επιτρέπει την ελευθεροεπικοινωνία και δεν προωθεί το εμπόριο στα κοινά σύνορα. Παραπονούνται γιατί δημιουργεί προσκώμματα σ' όσους σλαβομακεδόνες ζητάνε βίζα για να επισκεφθούν την Ελλάδα. Παραπονούνται, ακόμα, γιατί η Αθήνα δεν αναγνωρίζει τη σλαβομακεδονική γλώσσα και το πανεπιστήμιο των Σκοπίων.

Το Βελιγράδι θα είχε δίκιο να παραπονείται αν αυτά τα περιοριστικά μέτρα των ελληνικών αρχών –σ' ένα βαθμό είναι πράγματι υπερβολικά– ίσχυαν σε μια κατάσταση ανυπαρξίας μειονοτικών διεκδικήσεων και συναφών πιέσεων. Οι επίσημες και ημιεπίσημες προπαγανδιστικές επιθέσεις των Σκοπίων και οι ανώνυμες κάρτες των αλτρωτιστών που διακηρύσσουν ότι «ο στόχος του αγώνα του Μακεδόνα, είναι να ενώσει τη Μακεδονία σε μια ελεύθερη κι ανεξάρτητη χώρα»,³⁸ ωθούν σε ένταση κι όχι σε χαλάρωση ή άρση των περιοριστικών μέτρων. Η λογική του εκβιασμού της ελληνικής κυβέρνησης, μέσα από τέτοιες πιέσεις, ώστε να αποδεχθεί τις μειονοτικές διεκδικήσεις, ούτε ερείσματα έχει, ούτε πιθανότητες επιτυχίας.

Η παθολογία του «Μακεδονικού»

Χωρίς να έχει προσλάβει εκρηκτικές διαστάσεις, το «Μακεδονικό» συνεχίζει να δηλητηριάζει τις διμερείς σχέσεις. Το γεγονός ότι η όποια οξύτητα περιορίζεται στο πεδίο της προπαγάνδας δεν μειώνει τη σημασία της. Η προπαγάνδα των Σκοπίων έχει πολύ συγκεκριμένους στόχους –προβολή του συνθήματος της «ενιαίας Μακεδονίας» και της ύπαρξης «μακεδονικής μειονότητας»– αλλά τους προωθεί εκμεταλλευόμενη τη σύγχυση που κυριαρχεί γύρω από το ζήτημα.

Οι ελληνικές κυβερνήσεις μέχρι τώρα, αρνούνται την ύπαρξη του προβλήματος, περιορίζόμενες να αγνοούν ή να διαμαρτύρονται για τις πλέον προκλητικές προπαγανδιστικές

επιθέσεις. Η Αθήνα αρνείται την ύπαρξη «Μακεδονικού», αρνούμενη να αναγνωρίσει όχι μόνο την ύπαρξη «μακεδονικής μειονότητας», αλλά και «μακεδονικού έθνους», «μακεδονικής γλώσσας» και «μακεδονικής Πολιτείας». Οι αρνήσεις αυτές δεν είναι διόλου πειστικές, αφού αρνούνται μία ορατή και αναγνωρισμένη πραγματικότητα από τους διεθνείς οργανισμούς. Η Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας είναι μία από τις ομόσπονδες δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας, οι κάτοικοί της διατείνονται ότι αποτελούν ξεχωριστή εθνότητα και η γλώσσα τους είναι μία από τις τρεις επίσημες γλώσσες της Γιουγκοσλαβίας.

Όπως ήδη σημειώσαμε, η Ελλάδα δεν έχει κανένα λόγο να ανακατευτεί σε εθνολογικές και γλωσσολογικές διενέξεις, προκαλώντας μάλιστα κατηγορίες ότι αναμειγνύεται στα εσωτερικά της Γιουγκοσλαβίας μη αναγνωρίζοντας την πολιτειακή της συγκρότηση. Η Ελλάδα επιβάλλεται να διαχωρίσει τα σημεία που άπτονται ζωτικών εθνικών δικαιωμάτων της από τα σημεία που συνιστούν στείρες αρνήσεις, οι οποίες τελικά συμβάλλουν στη σύγχυση και αποδυναμώνουν τις ελληνικές θέσεις.

Ο όρος Μακεδονία και τα παράγωγά του είναι ελληνικός και όχι σλαβικός. Τα πρόσωπα και γεγονότα που συνδέονται με την αρχαία Μακεδονία είναι μέρος της ελληνικής ιστορίας. Η Μακεδονία είναι μία περιοχή που από παλιά φιλοξένησε πολλές εθνότητες και σήμερα είναι μοιρασμένη στην Ελλάδα, τη Γιουγκοσλαβία, τη Βουλγαρία και την Αλβανία. Μακεδονικό έθνος, με την έννοια μιας εθνότητας που αποτελούσε τον πληθυσμιακό κορμό της περιοχής που ονομάζεται Μακεδονία, δεν υπήρξε ποτέ. Για τον ίδιο λόγο δεν υπήρξε ούτε υπάρχει μακεδονική γλώσσα.

Τώρα αν οι σλαβομακεδόνες θέλουν να αποτελούν ξεχωριστή εθνότητα, αυτό είναι δικό τους θέμα. Το ίδιο ισχύει και για το γλωσσικό τους ιδίωμα, που εδώ και μερικές δεκαετίες καλλιέργησαν και αναβάθμισαν σε γλώσσα. Μόνο που η συγκεκριμένη εθνότητα και γλώσσα είναι σλαβομακεδονική κι όχι μακεδονική. Δεν πρόκειται για μια σχολαστική διεκδίκηση όρων, αλλά για μια ταχυδακτυλουργική οικειοποίηση του μέρους από το όλο. Οικειοποίηση που αποσκοπεί στη θεμελίωση μειονοτικών και εδαφικών διεκδικήσεων.

Πράγματι, οι σλαβομακεδόνες, που και οι ίδιοι θεωρούν τους εαυτούς τους σλάβους, χρησιμοποιούν τον όρο μακεδόνες, όχι καταχρηστικά, όπως γίνεται στην Ελλάδα (όταν μιλάμε για Μακεδονία εννοούμε την ελληνική Μακεδονία), αλλά κυριολεκτικά, εννοώντας το σύνολο της Μακεδονίας. Γι' αυτό και η αναφορά στη «διαμελισμένη Μακεδονία» γίνεται με την έννοια του διαμελισμένου έθνους. Λογική συνέπεια, λοιπόν, η προβολή του επεκτατικού συνθήματος για «Ενωμένη Μακεδονία», καθώς και η αντικατάσταση του όρου ελληνική Μακεδονία από τον όρο «Μακεδονία του Αιγαίου».

Σ' ότι αφορά, τέλος, το θέμα της ύπαρξης ή όχι «μακεδονικής μειονότητας» στην ελληνική επικράτεια, είναι σαφές ότι δεν μπορεί να υπάρχει τέτοια, αφού δεν υφίσταται μακεδονικό έθνος. Ερώτημα μπορεί να τεθεί μόνο για το αν υπάρχει σλαβομακεδονική μειονότητα. Οι ελληνικές αρχές δεν αναγνωρίζουν την ύπαρξη τέτοιας μειονότητας. Μετά τις πληθυσμιακές μετακινήσεις στις δεκαετίες του '30 και '40, οι λίγοι δίγλωσσοι που μιλούσαν ελληνικά και σλαβομακεδόνικα, είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία άτομα με ελληνική εθνική συνείδηση. Αλλά κι αν ακόμα υπάρχει ένας ελάχιστος αριθμός ατόμων σλαβικής συνείδησης, η προπαγανδιστική πίεση που υφίσταται η Ελλάδα είναι τόσο δυσανάλογα μεγάλη και υποκρύπτουσα αβάσιμες διεκδικήσεις, που καμιά ελληνική κυβέρνηση δεν θα αναγνώριζε την ύπαρξή τους.

Μόνο όταν γίνουν οι παραπάνω διευκρινίσεις θα μπορέσει η ελληνική πλευρά να διαλύσει τη σύγχυση που όλα αυτά τα χρόνια καλλιεργούν επιτυχώς τα Σκόπια. Μόνο τότε θα γίνει δυνατόν να αντιμετωπιστεί το αγκάθι του «Μακεδονικού». Την πρωτοβουλία οφείλει να πάρει η Αθήνα, η οποία και έχει συμφέρον να διαλύσει τη σύγχυση, αφού

πληττεται απ' αυτήν. Η Αθήνα επιβάλλεται να υποχρεώσει το Βελιγράδι σ' ένα δημόσιο διάλογο γύρω από το πρόβλημα. Ένας τέτοιος διάλογος, σε πνεύμα αμοιβαιότητας, μπορεί να καταλήξει σε μία κοινά αποδεκτή διευκρίνιση όρων, η οποία αφενός θα δεσμεύσει τους γείτονές μας σ' ότι αφορά τις βλέψεις τους και αφετέρου θα άρει τις στερείρες ελληνικές αρνήσεις μιας ορατής και διεθνώς αναγνωρισμένης πραγματικότητας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Πρόσφατο δείγμα τέτοιων παραπόνων είναι το παρακάτω σχόλιο της τηλεόρασης των Σκοπίων, που αναμεταδόθηκε στις 16.2.86 από την τηλεόραση του Βελιγραδίου: «Η αμφισβήτηση της ύπαρξης του μακεδονικού έθνους, η μη αναγνώριση των δικαιωμάτων των μακεδόνων που ζουν στην Ελλάδα και η αμφισβήτηση της Σ.Δ. Μακεδονίας ως κράτους του μακεδονικού λαού και αναπόσπαστου τμήματος της Γιουγκοσλαβίας, συνεχίζουν να αποτελούν περιοριστικούς παράγοντες για την ανάπτυξη των σχέσεων Γιουγκοσλαβίας-Ελλάδας».
2. Σε συνάντηση στην Ακαδημία Τεχνών και Επιστημών των Σκοπίων (29.10.84), ο Ο. Ιβανόφσκι τόνισε ότι κακώς αναφέρεται πως η Μακεδονία χωρίστηκε σε τρία μέρη. «Η Μακεδονία χωρίστηκε σε τέσσερα μέρη: ένα τμήμα της δόθηκε στην Αλβανία κατά τη διάσκεψη των πρεσβευτών στο Λονδίνο το 1913». (Τανγιούνγκ, 30.11.84).
3. Σε συνέντευξή του που μεταδόθηκε από το Τανγιούνγκ, -άρα απηχεί επίσημες θέσεις- ο γιουγκοσλάβος ιστορικός Στογιάνοβιτς δήλωσε ότι στην Αλβανία ζουν σήμερα κάτω από φοβερή καταπίεση 120.000 «μακεδόνες», σέρβοι, μαυροβουνιοί και μουσουλμάνοι σλαβικής καταγωγής. (Δ. Δημητρακούδης, Έθνος, 26.11.85)
4. Ελεύθερος Τύπος, 13.11.85.
5. Καθημερινή, 15.11.85.
6. Σταύρος Αυγερός, περιοδικό Αντιθέσεις, Νο 12, Δεκέμβριος 1982.
7. Γιάννης Ρουμπάτης, Βήμα, 5.8.84.
8. Γιάννης Ρουμπάτης, Βήμα, 15.1.85.
9. Γιάννης Ρουμπάτης, Βήμα, 5.8.84.
10. Ποντίκι, 5.4.85. Ας σημειωθεί ακόμα, ότι σε απάντηση κάποιου Μπακόφσκι στην εφημερίδα «Βέσερ», τονίζεται πρώτον πως το σύνθημα δεν είναι «Μεγάλη Μακεδονία», αλλά «Ενωμένη Μακεδονία» (σ.σ. προφανείς οι εδαφικές διεκδικήσεις) και δεύτερον ότι η εκστρατεία των Σκοπίων είναι στα πλαίσια της εξωτερικής πολιτικής της Γιουγκοσλαβίας. (Ποντίκι, 5.4.85).
11. Ποντίκι, 5.4.85.
12. Ποντίκι, 2.11.84.
13. Ο όρος «ανοικτά προβλήματα» ή «επίμαχα προβλήματα» υπονοεί τις μειονοτικές διεκδικήσεις και είναι όρος-κλειδί στη γιουγκοσλαβική διπλωματική γλώσσα.
14. Ζ. Μαντσούκα, Μπόρμπα, 17.10.84.
15. Άρθρο στην αγγλόφωνη γιουγκοσλαβική επιθεώρηση «Ρηβιού οφ Ιντερνάσιοναλ Αφέαρς», Αύγουστος 85.
16. Τανγιούνγκ, 28.12.85.
17. Σον Χαβαντίς, 31.12.85.
18. Η συνέντευξη δόθηκε στην επιθεώρηση «Ρηβιού οφ Ιντερνάσιοναλ Αφέαρς», 9.1.86.
19. Γιάννης Ρουμπάτης, Βήμα, 5.8.84.

20. Παραθέτουμε μερικά συμπληρωματικά στοιχεία:

- Οι γιουγκοσλάβοι έχουν αρχίσει να υποστηρίζουν διακριτικά ορισμένους από τους τουρκικούς ισχυρισμούς για τη μουσουλμανική μειονότητα στη δυτική Θράκη. (Γ. Ρουμπάτης, Βήμα, 15.1.85).

- Ο γιουγκοσλαβικός Τύπος καταχώρησε άρθρα που δικαιολογούν τη συμπεριφορά του καθεστώτος της Άγκυρας εναντίον των κούρδων. (Β. Τσουδερού, Βήμα, 2.12.84).

- Ο ραδιοσταθμός των Σκοπίων μετέδωσε στις 12.12.84 ότι «η σύγχρονη τουρκική ιστοριογραφία επιθεβαιώνει σαν αδιάψευστο γεγονός την ύπαρξη των μακεδόνων σαν ιδιαίτερου σλαβικού λαού και έθνους στα Βαλκάνια. Απορρίπτει έτσι τα εσκεμμένα τεχνικά διλήμματα της αστικής ιστοριογραφίας ορισμένων βαλκανικών κρατών που είχαν και έχουν αξιώσεις στο μακεδονικό χώρο». Αναφέρονται έργα των τούρκων ιστορικών Μ. Καραχασάν, Σ. Αϊντεμίρ και Ο. Γκιλμάς, ο οποίος -όπως ανέφερε η εκπομπή- υπογραμμίζει το γεγονός πως «ο μακεδονικός λαός, δηλαδή οι μακεδόνες, είναι το εθνικό στοιχείο που πλειοψηφεί στη Μακεδονία».

- Το 1982 μετά την επίσκεψη του Εθρβν στα Σκόπια, αναγγέλθηκε η ίδρυση έδρας «μακεδονικής» γλώσσας στο Πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης. (Σ. Λυγερός και Χ. Παναγιωτόπουλος, Τετράδια, Νο 11).

- Το τουρκικό υπουργείο Πολιτισμού σε συνεργασία με την Ακαδημία Σκοπίων οργάνωσαν στην Ακαδημία Καλών Τεχνών της Κωνσταντινούπολης έκθεση «μακεδονικής» γελοιογραφίας. (Τανγιούνγκ, 12.12.84).

- Τέλος, η τηλεόραση των Σκοπίων ετοίμασε σειρά εκπομπών για τους «150.000 εξισλαμισθέντες μακεδόνες που ζουν στην Τουρκία, καλλιεργώντας τη γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμά τους». (Ρ/Σ Σκοπίων, 9.11.84).

21. Τανγιούνγκ, 5.11.85.

22. Σ. Λυγερός - Χ. Παναγιωτόπουλος, Τετράδια, Νο 11, 'Ανοιξη 85.

23. Τα σκοπιανά μέσα ενημέρωσης και ειδικά η ελληνόφωνη ραδιοφωνική εκπομπή πολλαπλασίασαν τις πάγιες κατηγορίες περί καταπίεσης και αφομοίωσης της «μακεδονικής μειονότητας», την οποία ορισμένοι σκοπιανοί κύκλοι αναθιβάζουν σε 300.000. Η επίσημη χρησιμοποίηση παλαιών σλαβικών και τουρκικών τοπωνυμίων αντί των ελληνικών είναι κανόνας. Το σύνθημα της «ενιαίας Μακεδονίας» συνεχίζει να προβάλλεται, έστω κι αν δεν διατυπώνονται επίσημα εδαφικές διεκδικήσεις. Η ελληνική Μακεδονία αποκαλείται «Μακεδονία του Αιγαίου» και συχνά οι γηγενείς κάτοικοί της ταξινομούνται στο «μακεδονικό έθνος».

24. Το μανιφέστο δημοσίευσε η ημιεπίσημη εφημερίδα των Σκοπίων «Νόβα Μακεντόνια», το μετέδωσε ο ραδιοσταθμός της ίδιας πόλης και στην ελληνόφωνη εκπομπή του, το Τανγιούνγκ (23.10.84), σύμφωνα μ' ορισμένες πληροφορίες η ομοσπονδιακή τηλεόραση, και το αναδημοσίευσαν πολλές γιουγκοσλαβικές εφημερίδες. Ποντίκι, 2.11.84, Γ. Καρτάλης, Βήμα, 11.11.84 και Β. Τσουδερού, Βήμα, 2.12.84.

25. Το δεύτερο μανιφέστο ζητάει να αναγνωριστούν «το πολύ μέσα σε τρεις μήνες τα ανθρώπινα και εθνικά δικαιώματα των Μακεδόνων της Μακεδονίας του Αιγαίου μέσα στο χώρο της Ελληνικής Δημοκρατίας». Και καταλήγει υποστηρίζοντας ότι «σε ενάντια περίπτωση θα υποχρεωθούμε να λάβουμε πολύ πιο αυστηρά μέτρα, δια δε τα δυσάρεστα επακόλουθα που θα συμβούν, την ευθύνη δεν θα την φέρουμε εμείς, αλλά η ελληνική κυβέρνηση». Το «Βήμα» συμπληρώνει ότι σύμφωνα με πληροφορίες του, για το θέμα η Αθήνα επέδωσε σχετική διαμαρτυρία στο Βελιγράδι. (Γ. Καρτάλης, Βήμα, 11.11.84).

26. Οι έντονες αντιδράσεις που προκάλεσε στον ελληνικό Τύπο η ιστορία του μανιφέστου, αντιμετώπιστηκαν με ανησυχία από τη «Μπόρμπα»: Ο σχολιαστής Ζ. Μαντουκά κατηγορήσε τον ελληνικό Τύπο γιατί «αναζήτησε τους δημιουργούς αυτού του μανιφέστου στη Γιουγκοσλαβία», υπογραμμίζοντας ότι «το μανιφέστο ήταν απολύτως αγνώστου σε μας συγγραφέα». Το σχόλιο τονίζει τη συμβολή του Α. Παπανδρέου στην επιτυχή ανάπτυξη των καλών διμερών σχέσεων και επαναλαμβάνει ότι η Γιουγκοσλαβία μόνιμα προσπαθεί «να συζητάει ανοικτά για όλα τα θέματα, ακόμα και για τις μειονότητες», γιατί η συνεργασία «δεν πρέπει να περιορίζεται».

27. Η σλαβομακεδονική προπαγάνδα εκμεταλλεύομενη την ευαισθητοποίηση της διεθνούς κοινής γνώμης σε θέματα παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και καταπίεσης των μειονοτήτων, επιχειρεί κάποια διεθνοποίηση του ζητήματος. Ενδεικτικό είναι το ψήφισμα της Διεθνούς Διάσκεψης Συγγραφέων (PEN), στο οποίο εκφράζεται ανησυχία και διαμαρτυρία για την παράλειψη των ελληνικών αρχών να αναγνωρίσουν τη «μακεδονική» γλώσσα, καθώς και για τις διακρίσεις απέναντι σ'

αυτή τη γλώσσα και την κουλτούρα (Τανγιούνγκ, 7.11.84). Παρόμοια μομφή έγινε και σε διεθνή συνάντηση στον Άγιο Μαρίνο το Μάιο 1985 (Ποντίκι, 17.1.86). Κινήσεις είχαν κάνει ορισμένοι σλαβομακεδονικοί κύκλοι και για προσφυγή στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Γενεύης (Κώστας Σκούρας, Βραδυνή, 20.8.84).

28. Στις 17.1.86 το Ποντίκι δημοσίευσε κατάλογο με αιχμηρές δηλώσεις για το «Μακεδονικό» που έγιναν μετά την επίσκεψη Παπούλια στο Βελιγράδι τον Ιανουάριο 1985.

29. Ποντίκι, 27.9.85.

30. Η δήλωση έγινε μετά την αναχώρηση του Λόντσαρ. (Ποντίκι, 4.10.85).

31. Καθημερινή, 15.11.85.

32. Όλη η παράγραφος έχει ως εξής: «Ξεκινώντας από τα μόνιμα και ζωτικής σημασίας κοινά συμφέροντα των χωρών και λαών μας, πιστεύουμε ότι και ορισμένα επίμαχα προβλήματα στις σχέσεις μας μπορούν να επιλύονται βαθμιαία και εποικοδομητικά και να ξεπερνώνται με επιτυχία· πράγμα που θα συνέβαλε επίσης μέγιστα στην προαγωγή των αμοιβαίων σχέσεων, στην ανάπτυξη της συνεργασίας και της φιλίας». (Καθημερινή, 16.1.86).

33. Ποντίκι, 17.1.86.

34. Τανγιούνγκ, 11.1.86.

35. Ποντίκι, 17.1.86.

36. Γιουγκοσλαβικός Τύπος, 31.1.86.

37. Ελευθεροτυπία, 18.3.86.

38. Χριστουγεννιάτικη κάρτα με αποστολέα τους «διδασμένους για ελευθερία Μακεδόνες». Γραμμένες στα αγγλικά και στη σλαβομακεδονική διάλεκτο, περιέχουν χάρτη της μεζονος Μακεδονίας, πάνω από τον οποίο υπάρχει... το άγαλμα της Ελευθερίας της Νέας Υόρκης. Η κάρτα περιλαμβάνει και φωτογραφία αγάλματος του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ίσως για να τονίσει τις ιστορικές ρίζες... του «μακεδονικού έθνους». (Ποντίκι, 31.12.85).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

ΘΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕΙ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΤΟΜΟΥΣ

ΚΑΡΑ ΜΑΡΞ

Βασικές Γραμμές

της Κριτικής της Πολιτικής Οικονομίας

(Grundrisse der Kritik

der Politischen Ökonomie)

Εισαγωγή-Μετάφραση-Σχολιασμός: Διονύσης Διδάξης

Μαυρομιχάλη 39, τηλ. 3601956, 3610445, Αθήνα 10680